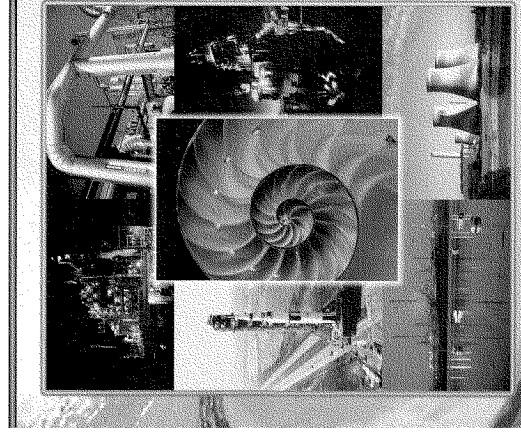

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЗООЛОГІЇ ім. І.І.ШМІДЛІВГЛУЗЕНА
ІНСТИТУТ ГІДРОБІОЛОГІЇ НАН УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ІВАНА ФРАНКА
ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЇ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ В ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ

ЕКОЛОГО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ТА ФАУНІСТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛЮСКІВ, ЇХ РОЛЬ У БІОІНДИКАЦІЇ СТАНУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ЕКОЛОГО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ТА ФАУНІСТИЧНІ
АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛЮСКІВ,
ЇХ РОЛЬ У БІОІНДИКАЦІЇ СТАНУ
НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

УДК 594
ББК 28.69
28.08+28.69
Е 40

Еколого-функціональні та фауністичні аспекти дослідження молюсків, їх роль у біоіндикації стану навколишнього середовища / Збірник наукових праць. – Житомир: Видавництво „Волинь”, 2004. – 270 с.

ISBN 966-690-068-8

Рекомендовано до друку вченою радою Житомирського педагогічного університету імені Івана Франка (протокол №9 від 26 березня 2004 року)

Рецензенти:

В.І. Монченко – доктор біологічних наук, професор, дійсний член Національної Академії Наук України, завідувачий відділом фауни та систематики безхребетних Інституту зоології НАНУ ім.І.І.Шмідтгаузена (м.Київ)
О.М. Арсан – доктор біологічних наук, професор, завідувач відділу екотоксикології Інституту гідробіології НАНУ (м.Київ)
П.В. Литвак – доктор біологічних наук, професор Державного агрозоологічного університету (м.Житомир)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор: доктор біологічних наук, професор А.П. Стадніченко
Відповідальний редактор: доктор біологічних наук І.В. Довгаль
Заступник відповідального редактора: кандидат біологічних наук **О.В. Корнюшин**
Відповідальний секретар: кандидат біологічних наук Г.С. Киричук

Члени редколегії

Доктор біологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України І.А. Акімов
Доктор біологічних наук, професор В.В. Грубінко
Доктор біологічних наук, професор А.І. Дворецький
Доктор біологічних наук, професор М.Ф. Ковтун
Доктор біологічних наук, професор В.В. Корнюшин
Доктор біологічних наук, професор М.І. Кузьменко
Кандидат біологічних наук Р.К. Мельниченко
Доктор біологічних наук, професор О.О. Протасов
Доктор біологічних наук, професор Т.А. Харченко
Доктор біологічних наук, професор В.П. Шарпило
Доктор біологічних наук, професор Л.В. Шевцова
Доктор біологічних наук, професор В.Г. Янович
Кандидат біологічних наук Л.М. Янович

Житомир
Видавництво „Волинь”
2004

ISBN 966-690-068-8

© Видавництво „Волинь”, видання, 2004

**Распространение на Урале наземного моллюска *Ena montana* (Draparnaud, 1801)
 (Gastropoda, Buliminidae)**

Наведено відомості про поширення Ena montana на Уралі за матеріалами зоологічного музею ІЕРіТ УрО РАН. Наведено опис нового місця знаходження виду на Північному Уралі, що суттєво розширює його ареал

Наземный моллюск *E. montana* приурочен к широколиственным лесам южной Европы; в России указывается для Валдайской возвышенности, Московской и Ленинградской области [1]. По литературным данным [2;3] и сборам, хранящимся в малакологической коллекции Зоологического музея Института экологии растений и животных УрО РАН, вид широко распространен на Южном Урале, особенно в широколиственных лесах западного макросклона. По нашим данным, в районе города Аши (Челябинская обл.) – горная часть Южного Урала – в подстилке кленового леса, на пологом склоне (точка 1, рисунок) количество обнаруженных раковин достигает 10–20 экземпляров на 1 м². Кроме того, в Челябинской области имеются сборы из окрестностей п. Злоказово (Кусинский р-н) (точка 2).

На Среднем Урале до недавнего времени вид был известен только по единственному местонахождению на территории Висимского заповедника (точка 3) [4]. *E. montana* обнаружена в подстилке березняка вейнико-разнотравного и ельника с березой хвощово-вейниково-мелкотравного; в обоих биотопах присутствует липа мелколистная (субнеморальные горнотаежные леса). На этом основании рассматривалось предложение о включении данного вида в Красную книгу Среднего Урала. Подобное уникальное местонахождение известно из Лебяжского района Кировской области (смешанные леса) [5]; он занесен в Красную книгу Кировской области [6] как редкий вид локальных местообитаний у северной границы ареала.

В ископаемом состоянии *E. montana* известна на Среднем Урале из отложений позднего голоцена карстовых полостей: пещера Шайтан на р. Чусовая (точка 4), грот Сухореченский на р. Уфа (точка 5) и ниша Бажуково III на р. Серга (точка 6) [4;7].

Новые находки, поступившие за последнее время в Зоологический музей ИЭРиЖ, существенно дополняют наши данные о распространении *E. montana* на Урале. Низкогорье Среднего Урала – склон горы Сабик (Первоуральский р-н, Свердловской обл.; точка 7), подзона южной тайги. На Северном Урале – окрестности пещеры Дивьей (Чердынский р-н Пермской обл., 60°48' N; точка 8, коллектор О.Л.Орлов). Последнее местонахождение свидетельствует о проникновении вида значительно севернее известной границы ареала.

Скорее всего, отмеченные особенности распространения *E. montana* на Урале связаны с распространением неморальных элементов растительности в горных районах, и этот вид можно считать реликтом таежной зоны, сохранившимся со времени термического максимума голоцена.

Работа выполнена при финансовой поддержке грантов РФФИ № 01-04-48212 и Минпромнауки НШ-237.2003.4.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Шилейко А.А. Наземные моллюски подотряда Pupillina фауны СССР (Gastropoda, Pulmonata, Geophila). Л.: Наука, 1984. – 400 с. (Фауна СССР. Моллюски / АН СССР. Зоол. ин-т. Нов. сер. № 130; Т. 3, вып.3).
2. Боев В.Г. Наземные моллюски Башкирии // Фауна и экология животных УАССР и прилежащих районов. Сб. науч. трудов. – Ижевск, 1984. – С. 85-89.
3. Крестьянинов Ю.С. Наземные моллюски Челябинской области и некоторые особенности их географического распространения. // Моллюски, их система, эволюция и роль в природе: 5 Всесоюз. Совещ. по изучению моллюсков: Автореф. докл. – Л., 1975. – С. 35-36.
4. Хохуткин И.М., Ерохин Н.Г., Гребенников М.Е. Моллюски Свердловской области. Атлас-справочник. Екатеринбург: УрО РАН, 2000. – 178 с.
5. Шихова Т.Г. Новые находки наземных моллюсков в Кировской области // Ruthenica. – 1996. – Т. 6, №1. – С. 82.
6. Красная Книга Кировской области: Животные, растения, грибы / Отв. ред. Л.Н. Добринский, Н.С. Корытин. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2001. – 288 с.

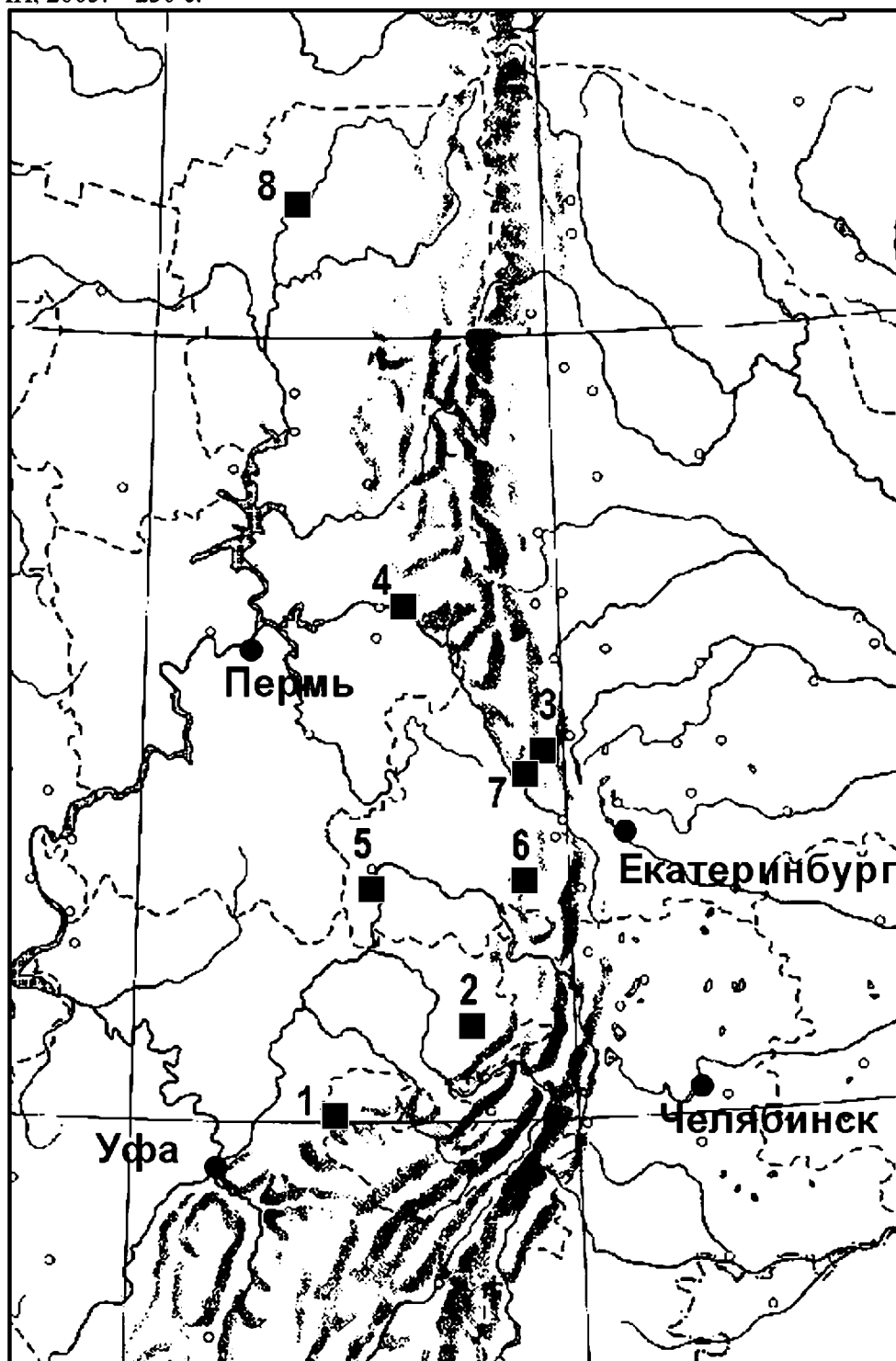

Рис. 1. Распространение *E. montana* на Урале.

Гребенников М. Е., Хохуткин И. М. Распространение на Урале наземного моллюска *Ena montana* (Draparnaud, 1801) (Gastropoda, Buliminidae)

Приведены данные о распространении *Ena montana* на Урале по материалам зоологического музея ИЕРиТ УрО РАН. Дано описание нового местонахождения вида на Северном Урале, существенно расширяющее его ареал.

Grabennikov M. E., Khokhutkin I. M. Distribution of Land Snail *Ena montana* (Draparnaud, 1801) in the Ural Region

New data on the *Ena montana* distribution in Ural region according to the materials et Plants and Animals Ecology institute zoological museum of RAS Ural department are given. The description of species new location in Northern Ural essentially expanding its natural habitat is also included.